

Agnieszka KOZERA
Joanna STANISŁAWSKA
Romana GŁOWICKA-WOŁOSZYN

Zjawisko ubóstwa mieszkaniowego w krajach Unii Europejskiej¹

Streszczenie. *Głównym celem artykułu jest identyfikacja i ocena zmian zjawiska ubóstwa mieszkaniowego w krajach Unii Europejskiej (UE) w latach 2005 i 2013 w kontekście polityki spójności. W badaniu przestrzennego zróżnicowania ubóstwa mieszkaniowego zastosowano miernik syntetyczny skonstruowany z wykorzystaniem metody wzorcowej TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to an Ideal Solution). Artykuł opracowano na podstawie danych statystycznych pochodzących z badań EU-SILC. Z przeprowadzonego badania wynika, że w 2013 r. w stosunku do 2005 r. nastąpiło znaczne zmniejszenie skali ubóstwa mieszkaniowego, zwłaszcza w krajach UE, które w 2005 r. charakteryzowały się najwyższym jego poziomem. Jednak Rumunia i Łotwa miały nadal wysoki poziom ubóstwa, w szczególności w relacji do państw Europy Zachodniej.*

Słowa kluczowe: ubóstwo mieszkaniowe, państwa UE, metoda TOPSIS.

JEL: D12, R23

Zróżnicowanie rozwoju społeczno-gospodarczego państw i regionów jest jednym z podstawowych problemów współczesnej gospodarki europejskiej. Niwełowanie występujących różnic w poziomie życia ludności jest głównym celem polityki spójności UE. Warunki mieszkaniowe pełnią ważną rolę w życiu każdej jednostki i rodziny, świadczą o poziomie życia ludności (Kozera i Kozera, 2011). Mieszkanie daje nie tylko schronienie i poczucie bezpieczeństwa, ale także sta-

¹ Artykuł opracowany na podstawie referatu wygłoszonego podczas Ogólnopolskiej Konferencji *Pomiar ubóstwa i wykluczenia społecznego w układach regionalnych i lokalnych*, Poznań, 11 i 12 czerwca 2015 r.

nowi miejsce pracy, wypoczynku, regeneracji sił fizycznych, a także rozrywki. Zaspokajają one podstawowe potrzeby członków gospodarstw domowych, bez czego nie jest możliwy pełny rozwój potrzeb wyższego rzędu (Kozera i Kozera, 2014).

Realizacja polityki spójności nie jest możliwa bez działań zmierzających do ograniczania zjawiska ubóstwa ekonomicznego. Nadal jednak kształtuje się ono na relatywnie wysokim poziomie w wielu krajach UE, także w Polsce. Ze względu na wielowymiarowy charakter ubóstwa, w badaniach nad realizacją celów polityki spójności powinno się zwracać więcej uwagi nie tylko na ubóstwo dochodowe, ale także na ubóstwo w formie niemonetarnej (Panek i Zwierzchowski, 2013), obejmujące m.in. warunki mieszkaniowe i zjawisko wykluczenia mieszkaniowego (Stanisławska i Kozera, 2014).

Problem ubóstwa mieszkaniowego jest często marginalizowany, kojarzony ze zjawiskiem bezdomności, a nie ze złymi czy nawet bardzo złymi warunkami mieszkaniowymi². Wykluczenie mieszkaniowe, inaczej deprivacja mieszkaniowa lub też bieda mieszkaniowa, jak zauważa Olech (2009), obejmuje wiele różnorodnych grup społecznych, m.in. gospodarstwa domowe zamieszkujące mieszkania przeludnione, bez toalety, z przeciekającym dachem lub wilgocią itp. (Radziukiewicz, 2006; Stanisławska i Kozera, 2014). O wadze tematyki ubóstwa mieszkaniowego świadczy fakt, że jest ono postrzegane przez Polaków jako trzeci co do ważności problem społeczny, tuż po bezrobociu i uzależnieniach (Olech, 2009). Jednym z głównych problemów w naszym kraju jest wysoki wskaźnik przeludnienia mieszkań, który w 2013 r. wynosił 44,8% (Eurostat, 2015a). W opinii rodaków sytuacja mieszkaniowa w kraju ma negatywny wpływ na wskaźnik przyrostu naturalnego (Salamon i Muzioł-Węclawowicz, 2015).

Głównym celem artykułu jest identyfikacja i ocena zmian zjawiska ubóstwa mieszkaniowego w krajach UE w latach 2005 i 2013 w kontekście realizowanej polityki spójności. W badaniu przestrzennego zróżnicowania ubóstwa mieszkaniowego wzięto pod uwagę wieloaspektowość tego problemu, w związku z czym zastosowano miernik syntetyczny, który skonstruowano z wykorzystaniem metody TOPSIS w ujęciu klasycznym (Wysocki, 2010). W badaniu wykorzystano dane statystyczne pochodzące z *Europejskiego badania dochodów i warunków życia (The EU-Statistic on Income and Living Conditions — SILC)* (Eurostat, 2015a). Badanie to dostarcza danych wykorzystywanych do monitorowania strategii *Europa 2020*, mającej na celu m.in. ograniczenie zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego.

² W artykule pojęcie ubóstwa mieszkaniowego nie jest rozumiane w kontekście „braku dachu nad głową”, czyli zjawiska bezdomności, lecz jako niedobory (niedostatek) warunków mieszkaniowych w zakresie stanu technicznego oraz wyposażenia mieszkań. Jak zauważają m.in. Dąbrowska, Janoś-Kresło, Słaby i Witek (2013), niedobory konsumpcji dotyczą nie tylko dóbr i usług zaspokajających potrzeby wyższego rzędu, lecz także tych podstawowych — żywnościowych i mieszkaniowych.

PRZEDMIOT, ZAKRES I METODY BADAWCZE

Badania nad ubóstwem mieszkaniowym w krajach UE w latach 2005 i 2013 przeprowadzono w dwóch etapach. Pierwszy etap miał charakter ogólny — obejmował analizę zjawiska ubóstwa mieszkaniowego na podstawie wartości cząstkowych wskaźników. Do rozpoznania badanego zjawiska przyjęto następujący zestaw wskaźników: odsetek ogółu ludności użytkującej mieszkania bez toalety do własnego użytku (x_1), bez wanny i prysznica (x_2), bez wanny, prysznica oraz toalety spłukiwanej wodą (x_3) oraz z przeciekającym dachem, wilgotnymi ścianami lub podłogami (x_4); odsetek ogółu ludności określającej swoje warunki mieszkaniowe jako złe (x_5) oraz mieszkającej w przeludnionych mieszkaniach³ (x_6); odsetek ogółu ludności, której dotyczy deprywacja mieszkaniowa⁴ (x_7) oraz tej, która nie może pozwolić sobie na posiadanie pralki do prania (x_8) i kolorowego telewizora (x_9).

Jednoznaczna ocena ubóstwa mieszkaniowego ludności w krajach UE nie jest łatwa, ponieważ deprywacja mieszkaniowa jednostek może być rozpatrywana w różnych płaszczyznach. W związku z tym w drugim etapie badań przeprowadzono syntetyczną ocenę ubóstwa mieszkaniowego na podstawie uzyskanych wartości cechy syntetycznej, którą wyznaczono przy wykorzystaniu metody TOPSIS w ujęciu klasycznym.

Zakres podmiotowy obu części badań stanowiło 27 państw. W badaniu nie uwzględniono Chorwacji, która przystąpiła do Wspólnoty w 2013 r.

Konstrukcja wymienionej cechy syntetycznej poziomu ubóstwa mieszkaniowego ludności w krajach UE przebiegała w następujących etapach (Wysocki, 2010):

Etap 1. Dobór cech cząstkowych ubóstwa mieszkaniowego ludności.

Zbiór potencjalnych cech diagnostycznych ustalono na podstawie kryteriów merytorycznych, które poddano weryfikacji ze względu na wartość informacyjną, uwzględniając potencjał informacyjny cech (stopień ich skorelowania z innymi cechami) oraz zdolność dyskryminacyjną. Na podstawie analizy wartości współczynników zmienności cech oraz elementów diagonalnych macierzy odwrotnej współczynników korelacji między cechami, z dalszych badań usunięto cechy x_1 , x_2 , x_7 i x_8 . W rezultacie do analizy przyjęto pięć cech, z których wszystkie uznano za stymulanty zjawiska deprywacji mieszkaniowej.

³ Wskaźnik ten definiuje się jako odsetek ludności żyjącej w lokalu nadmiernie zagęszczonym, tj. w gospodarstwach domowych, które nie dysponują co najmniej liczbą pomieszczeń mieszkalnych odpowiadającą następującym kryteriom: jedno pomieszczenie na jedno gospodarstwo domowe, na parę w gospodarstwie domowym, dla każdej osoby w wieku 18 lat i więcej, dla pary pojedynczych osób tej samej płci między 12. a 17. rokiem życia, dla każdej osoby między 12. a 17. rokiem życia, a nie uwzględnionych w poprzedniej kategorii, dla pary z dziećmi poniżej 12. roku życia (Eurostat, 2015a).

⁴ Wskaźnik deprywacji mieszkaniowej definiuje się jako odsetek osób zajmujących mieszkania uważane za przeludnione, a zarazem odznaczające się występowaniem co najmniej jednego wyróżnika deprywacji mieszkaniowej, czyli np. brakiem toalety (Eurostat, 2015b).

Etap 2. Przeprowadzenie normalizacji wartości cech diagnostycznych, czyli sprowadzenie wartości cech do porównywalności za pomocą procedury unitaryzacji zerowanej (dla stymulant):

$$z_{ik} = \frac{x_{ik} - \min_i \{x_{ik}\}}{\max_i \{x_{ik}\} - \min_i \{x_{ik}\}}$$

Etap 3. Ustalenie współrzędnych modelowych wzorca i antywzorca rozwoju. Wartości wzorca (A^+) i antywzorca (A^-) rozwoju definiuje się jako:

$$A^+ = \left(\max_i (z_{i1}), \max_i (z_{i2}), \dots, \max_i (z_{iK}) \right) = (z_1^+, z_2^+, \dots, z_K^+)$$

$$A^- = \left(\min_i (z_{i1}), \min_i (z_{i2}), \dots, \min_i (z_{iK}) \right) = (z_1^-, z_2^-, \dots, z_K^-)$$

W celu zachowania porównywalności uzyskanych wyników badań w latach 2005 i 2013 (klasyfikacja państw UE pod względem poziomu deprivacji mieszkaniowej ludności), za współrzędne obiektów modelowych przyjęto odpowiednio: jako wzorzec — wartość maksymalną, natomiast jako antywzorzec — wartość minimalną dla k -tej cechy (bez uwzględnienia wartości odstających) z 2005 r.

Etap 4. Obliczenie oddalenia każdego ocenianego obiektu (państwa) od wzorca i antywzorca rozwoju:

$$d_i^+ = \sqrt{\sum_{k=1}^K (z_{ik} - z_k^+)^2} \quad d_i^- = \sqrt{\sum_{k=1}^K (z_{ik} - z_k^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, N$$

Etap 5. Obliczenie wartości cechy syntetycznej:

$$S_i = \frac{d_i^-}{d_i^+ + d_i^-} \quad 0 \leq S_i \leq 1 \quad i = 1, 2, \dots, N$$

Etap 6. Wyznaczenie na podstawie wartości miernika syntetycznego klas typologicznych poziomu ubóstwa mieszkaniowego w krajach UE dla lat 2005 i 2013 (identyfikacja formalna).

Wyodrębnienie klas zmienności cechy syntetycznej można przeprowadzić w sposób arbitralny, przyjmując następujące przedziały liczbowe wartości miernika S_i (Wysocki, 2010) według poziomu ubóstwa mieszkaniowego:

I — bardzo wysoki — $S_i \in \langle 0,80; 1,00 \rangle$,

II — wysoki — $S_i \in \langle 0,60; 0,80 \rangle$,

III — średni wyższy — $S_i \in \langle 0,50; 0,60 \rangle$,

IV — średni niższy — $S_i \in \langle 0,40; 0,50 \rangle$,

V — niski — $S_i \in \langle 0,20; 0,40 \rangle$,

VI — bardzo niski — $S_i \in \langle 0,00; 0,20 \rangle$.

ZRÓŻNICOWANIE ZJAWISKA UBÓSTWA MIESZKANIOWEGO W KRAJACH UE

Jednym z celów strategii integracji społecznej w UE jest „wyjście” z ubóstwa ekonomicznego w krajach członkowskich 20 mln osób do 2020 r. (Copeland i Daly, 2012). Wiele państw członkowskich Wspólnoty zmagają się z problemem ubóstwa mieszkaniowego, dlatego kwestie mieszkalnictwa i bezdomności odgrywają tak istotną rolę w agendzie społecznej UE. *W celu zwalczania wykluczenia społecznego i ubóstwa, Unia uznaje i szanuje prawo do pomocy społecznej i mieszkaniowej dla zapewnienia, zgodnie z zasadami ustanowionymi w prawie Unii oraz w ustawodawstwie i praktyce krajowej, godnej egzystencji wszystkim osobom pozbawionym wystarczających środków* (Eurostat, 2015a). Dwa ze wspólnych celów unijnej strategii na rzecz walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym dotyczą mieszkalnictwa, a mianowicie: *wdrażanie strategii mających na celu zapewnienie wszystkim obywatelom dostępu do przyzwoitych i higienicznych warunków mieszkaniowych oraz podstawowych usług niezbędnych do normalnego życia, z uwzględnieniem miejscowych uwarunkowań (elektryczność, woda, ogrzewanie itp.), a także realizowanie strategii zapobiegających kryzysowym sytuacjom życiowym, które mogą prowadzić do wykluczenia społecznego, takim jak zadłużenie, wykluczenie ze szkoły i bezdomność*⁵.

Jednym z głównych mierników stosowanych do oceny ubóstwa mieszkaniowego jest dostępność wystarczającej przestrzeni w lokalu⁶. W 2013 r. w przeludnionych mieszkaniach żyło ok. 17,1% ludności UE-27 i było to o 2,4 p.proc. mniej niż w 2005 r. (tabl. 1). Najwyższe wartości wskaźnika przeludnienia odnotowano: w Rumunii (52,9%), na Węgrzech (45,7%), w Polsce (44,8%) i w Bułgarii (44,2%). Najniższe zaś wartości tego wskaźnika wystąpiły w Belgii

⁵ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics/pl

⁶ Według Radziukiewicz (2006) ubóstwo mieszkaniowe dotyczy gospodarstw domowych, w których przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań przypadająca na osobę jest mniejsza niż 10 m².

(2,0%), na Cyprze (2,4%) i w Holandii (2,6%). W 2013 r. w stosunku do 2005 r. obserwowano spadek odsetka ludności żyjącej w lokalach nadmiernie zagęszczonych w większości państw UE-27. Największy spadek charakteryzował ludność zamieszkującą: Słowenię (o 26,4 p.proc.), Estonię (o 25,0 p.proc.), Litwę (o 24,8 p.proc.) oraz Łotwę (o 22,6 p.proc.). Wzrost odsetka ludności żyjącej w przeludnionych mieszkaniach notowano natomiast: we Włoszech (o 3 p.proc.), w Wielkiej Brytanii (o 2,3 p.proc.), Danii (o 2 p.proc.), Holandii (o 0,7 p.proc.), Szwecji (o 0,5 p.proc.) oraz na Cyprze (o 0,2 p.proc.).

Warto zauważyć, że w wyniku poszerzenia Unii, nowych członków przyjęto dopiero w połowie 2004 r., nie miało to zatem istotnego wpływu na natężenie ruchu migracyjnego, natomiast na rok 2009 przypadło wychodzenie z kryzysu gospodarczego i powolna stabilizacja sytuacji gospodarczej na świecie. Saldo migracji w 2009 r. w porównaniu z rokiem 2004 było wyższe w 11 krajach UE. Takie wzrosty obserwowano w 11 krajach, w tym m.in. w Danii (360%) i Szwecji (148%). Dodatnia zmiana salda migracji wystąpiła w krajach, które dobrze zniosły światowy kryzys finansowy, a ujemna w krajach, które ten kryzys najbardziej dotknął (m.in.: Grecja, Irlandia, Hiszpania, Portugalia) (Nowotnik, 2011). Zmiana ta mogła przyczynić się do wzrostu odsetka ludności żyjącej w przeludnionych mieszkaniach w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo.

Wskaźnikiem niezbędnym do oceny jakości warunków mieszkaniowych — który oprócz przeludnienia uwzględnia także inne aspekty biedy mieszkaniowej, takie jak brak łazienki lub toalety, nieszczelny dach lub niedoświetlenie mieszkania — jest wskaźnik deprywacji mieszkaniowej. W 2013 r. w państwach UE-27 deprywacją mieszkaniową dotkniętych było 5,2% ludności i było to o 3 p.proc. mniej niż w 2005 r. (tabl. 1). W warunkach deprywacji mieszkaniowej żyło 23% mieszkańców Rumunii, 17,6% Węgier, 16,3% Łotwy, 13% Bułgarii oraz 10,1% Polski. W 2013 r. problem deprywacji mieszkaniowej dotyczył mniej niż 1,0% ludności Finlandii, Holandii oraz Belgii.

W 2013 r. w relacji do 2005 r. odsetek osób doświadczających deprywacji mieszkaniowej zmniejszył się w największym stopniu w Polsce (o 19,6 p.proc.), na Litwie (o 19,2 p.proc.) i na Łotwie (o 15,3 p.proc.). Największy wzrost tego odsetka w UE-27 notowano w tym okresie w Dani (o 1,6 p.proc.). Spadek wartości wskaźnika deprywacji mieszkaniowej w większości państw UE-27 mógł wynikać z możliwości korzystania z funduszy strukturalnych w sferze mieszkalnictwa społecznego, którą UE wprowadziła w 2010 r. W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego możliwe jest wspieranie działań w zakresie mieszkalnictwa na rzecz biednych i zmarginalizowanych społeczności, co pozwala na uzyskanie dodatkowych funduszy na remonty czy budowę nowych lokali socjalnych (Olech, 2009). Wsparcie finansowe z funduszy strukturalnych może w sposób istotny wzmocnić wysiłki organów krajowych, aby poprawić warunki życia społeczności znajdujących się w skrajnym ubóstwie i w obliczu marginalizacji.

TABL. 1. WSKAŹNIKI UBÓSTWA MIESZKANIOWEGO W KRAJACH UE

K r a j e	Odsetek ogółu ludności																		
	użytkującej mieszkania						okresiającej swoje warunki mieszkaniowe jako złe			mieszkającej w przeludnionych mieszkaniach		zagrożonej deprivacją mieszkaniową		która nie może pozwolić sobie na posiadanie					
	bez toalety do własnego użytku		bez wanny i prysznicza		bez wanny, prysznicza oraz toalety splukiwanej wodą		z przeciekającym dachem, wilgotnymi ścianami lub podłogami		2005		2013		2005		2013		2005		2013
UE-27	4,6	2,7	4,1	2,5	3,7	2,7	19,3	15,7	8,1	6,0	19,5	17,1	8,2	5,2	0,3	0,3	2,4	1,2	
Austria	1,5	1,0	0,8	0,2	0,4	0,2	10,0	12,5	7,3	5,0	15,0	14,7	3,7	3,9	0,3	0,6	0,6	0,4	
Belgia	1,2	2,0	1,1	0,7	0,6	0,3	15,0	18,1	9,8	4,0	4,0	2,0	1,7	0,9	0,5	0,6	2,1	1,6	
Bulgaria	35,4	21,4	21,5	13,8	20,6	13,0	30,7	12,9	9,8	5,9	48,2	44,2	22,8	13,0	5,8	1,7	25,3	9,5	
Cypr	1,6	1,1	1,6	1,0	1,5	1,0	36,3	31,1	5,6	4,8	2,2	2,4	1,6	1,4	0,2	0,0	0,8	0,4	
Czechy	2,0	0,9	1,4	0,5	1,2	0,4	20,5	10,0	6,2	3,8	33,6	21,0	9,8	4,0	0,6	0,2	0,5	0,4	
Dania	0,0	0,9	0,7	2,3	0,0	0,8	8,0	17,1	4,0	3,8	7,4	9,4	1,2	2,6	0,6	0,7	1,7	1,4	
Estonia	17,0	8,1	19,7	9,2	14,2	6,4	24,6	17,5	7,4	4,8	46,1	21,1	17,5	5,8	5,8	1,4	5,8	1,4	
Finlandia	0,9	0,6	1,8	0,7	0,7	0,4	4,9	5,2	3,8	3,9	7,0	6,9	1,0	0,7	0,9	0,5	1,3	0,4	
Francja	1,0	0,5	0,9	0,5	0,5	0,3	12,3	13,2	7,8	7,9	9,4	7,6	3,0	2,2	0,3	0,2	1,0	0,6	
Grecja	3,6	0,7	1,6	0,9	1,3	0,7	20,9	14,0	6,1	6,6	29,2	27,3	9,1	7,0	0,4	0,3	2,1	1,3	
Hiszpania	0,5	0,1	0,4	0,1	0,3	0,1	17,9	16,7	10,8	6,5	8,4	5,2	2,9	1,8	0,2	0,1	0,6	0,3	
Holandia	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	18,1	15,6	5,2	3,6	1,9	2,6	0,5	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1	
Irlandia	0,5	2,1	0,7	1,6	0,5	0,3	12,1	14,3	5,7	6,0	5,4	2,8	1,6	1,4	0,3	0,5	0,8	0,4	
Litwa	25,1	13,6	23,1	12,9	21,5	12,0	31,9	19,9	12,3	7,5	52,8	28,0	28,3	9,1	2,9	0,4	11,1	2,4	
Luksemburg	0,2	0,1	0,4	0,3	0,2	0,0	14,9	15,3	6,0	7,6	9,6	6,2	2,2	1,8	0,1	0,1	0,2	0,2	
Łotwa	22,3	15,2	23,2	17,0	19,9	13,5	40,4	27,7	15,2	9,0	60,3	37,7	31,6	16,3	2,9	0,9	12,4	5,1	
Malta	0,2	0,2	0,8	0,3	0,1	0,1	7,9	11,8	7,2	7,2	3,8	3,6	1,0	1,1	0,4	0,4	0,6	0,6	
Niemcy	0,9	0,1	0,3	0,0	0,1	0,0	14,2	13,1	4,2	4,4	6,3	6,7	1,8	1,6	0,5	0,3	0,7	0,5	
P o l s k a	7,8	3,2	8,4	3,7	7,0	3,0	43,9	10,1	10,7	5,8	54,1	44,8	29,7	10,1	1,7	0,5	1,6	0,5	
Portugalia	3,3	0,9	3,8	1,1	3,0	0,9	19,4	31,9	17,3	8,9	16,5	11,4	7,7	5,6	0,5	0,3	3,2	1,5	
Rumunia	44,0	34,1	41,8	32,7	41,2	32,2	29,5	15,0	7,6	7,0	56,3	52,9	31,8	23,0	3,1	1,0	23,0	11,6	
Słowacja	3,2	0,6	1,3	0,3	1,3	0,2	7,2	7,5	4,7	3,1	46,6	39,8	6,3	4,5	0,9	0,6	1,1	0,7	
Słowenia	1,7	0,5	1,7	0,6	1,3	0,4	19,0	27,0	7,0	6,5	42,0	15,6	12,3	6,5	0,8	0,5	0,5	0,3	
Szwecja	0,0	0,0	0,4	0,5	0,0	0,0	5,8	7,5	2,7	6,0	10,7	11,2	1,0	1,5	0,4	0,5	1,4	0,0	
Węgry	8,4	4,8	7,7	3,9	6,5	3,6	33,3	25,8	10,0	8,3	49,9	45,7	22,6	17,6	1,2	0,3	0,9	1,0	
Wielka Brytania	1,0	0,2	0,3	0,4	0,0	0,2	14,5	15,9	11,6	5,6	5,7	8,0	2,3	2,5	0,2	0,3	0,6	0,7	
Włochy	0,3	1,1	0,7	0,6	0,2	0,1	22,6	23,1	8,5	7,3	24,2	27,3	8,0	8,9	0,3	0,2	0,6	0,2	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Eurostatu (2015b, dostęp 20.07.2015 r.).

Jak zauważa Zalega (2013, s. 45—61) warunki mieszkaniowe ludności można także zidentyfikować poprzez charakterystykę użytkowanych mieszkań, tj. ich wyposażenie w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne oraz dobra trwałego użytku. W krajach UE zarówno w 2005 r., jak i w 2013 r. obserwowano relatywnie niewielki odsetek ludności użytkującej mieszkania bez toalety do własnego użytku (odpowiednio 4,6% i 2,7%). Choć wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne obserwowane w krajach Wspólnoty nie stanowi problemu, to jednak należy zwrócić uwagę, że w kilku krajach jego nasilenie jest nadal duże. W 2013 r. najgorszą sytuację w tym zakresie notowano w Bułgarii i Rumunii, w których ponad co piąte gospodarstwo domowe użytkowało mieszkania bez toalety do własnego użytku. Należy jednak zauważyć, że w 2013 r. w stosunku do 2005 r. w państwach tych miał miejsce najwyższy wzrost odsetka mieszkań wyposażonych w toaletę do własnego użytku (w Bułgarii o 14 p.proc., natomiast w Rumunii o blisko 10 p.proc.) (tabl. 1). Do uzyskania lepszych warunków mieszkaniowych przyczyniła się poprawa infrastruktury technicznej.

Warunki poziomu życia ludności w zakresie sytuacji mieszkaniowej mają odzwierciedlenie w subiektywnych ocenach. W 2013 r. 6,0% mieszkańców UE-27 oceniało swoją sytuację mieszkaniową jako złą i było to o 2,1 p.proc. mniej niż w 2005 r. (tabl. 1). Wśród państw, które charakteryzowały się relatywnie niskim odsetkiem ludności oceniającej swoją sytuację mieszkaniową jako złą (poniżej 4,0% ogółu ludności) należy wymienić: Słowację, Holandię, Czechy, Danię i Finlandię. Z kolei najwyższy odsetek ludności oceniającej swoją sytuację mieszkaniową jako złą wystąpił na Łotwie (9,0%), w Portugalii (8,9%) i na Węgrzech (8,3%). Pomimo że 1/3 ogółu ludności Rumunii w 2013 r. użytkowała mieszkania bez toalety do własnego użytku, wanny lub prysznic, a ponad połowa mieszkała w przeludnionych mieszkaniach, to relatywnie niewielki odsetek ludności określał swoje warunki mieszkaniowe jako złe (7%).

SYNTETYCZNA OCENA ZJAWISKA UBÓSTWA MIESZKANIOWEGO W KRAJACH UE

Obliczone wartości miernika syntetycznego, przy wykorzystaniu metody TOPSIS w ujęciu klasycznym, pozwoliły na uporządkowanie liniowe badanych państw UE-27 pod względem poziomu ubóstwa mieszkaniowego. Po liniowym uporządkowaniu państw ze względu na wartość cechy agregatowej, wyodrębniono klasy typologiczne, odzwierciedlające deprivację w zakresie warunków mieszkaniowych. Wyniki przeprowadzonych badań przedstawiono w tabl. 2 oraz na wykresie.

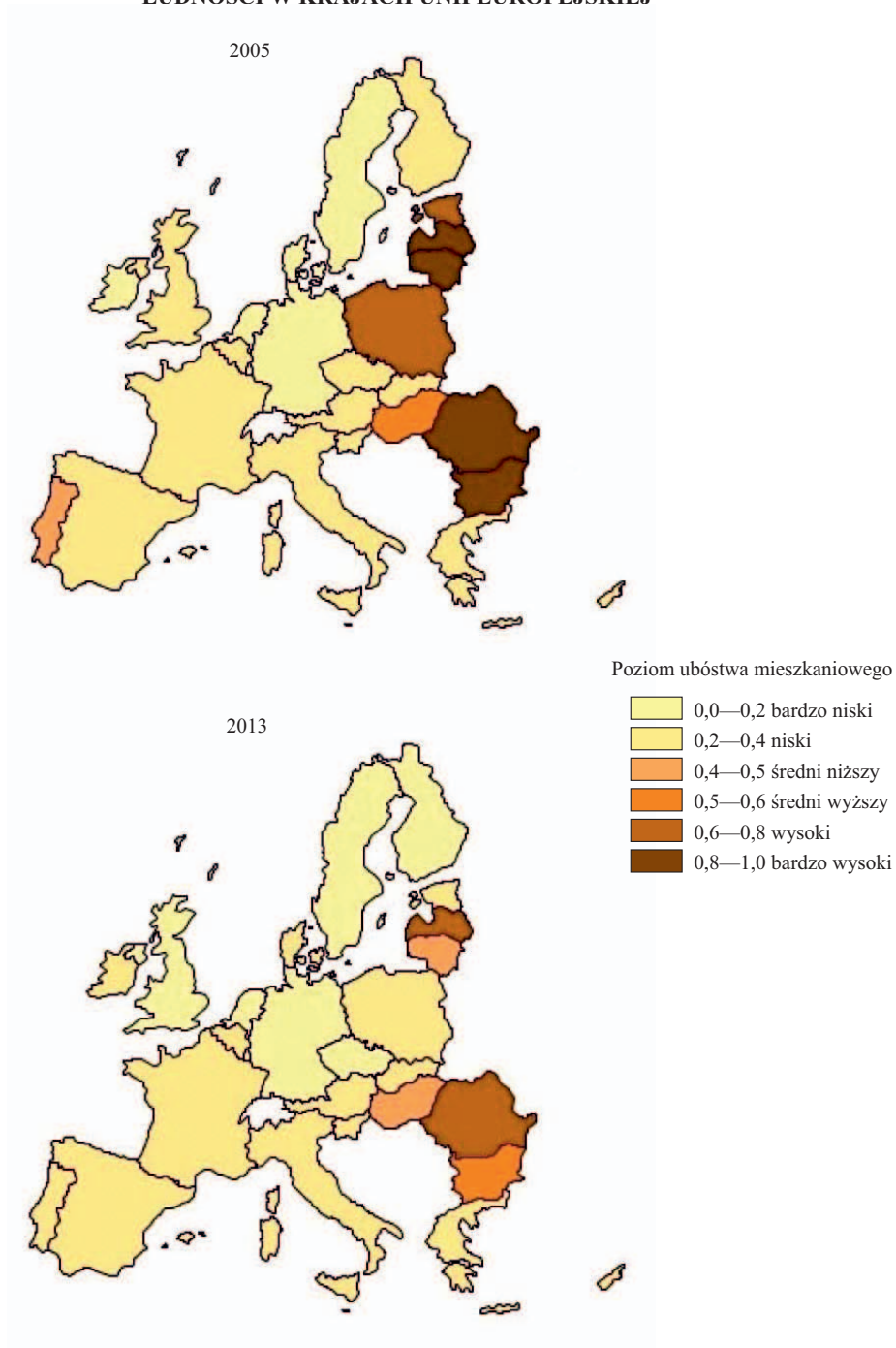
TABL. 2. KLASYFIKACJA TYPOLOGICZNA PAŃSTW UE ZE WZGLĘDU NA POZIOM UBÓSTWA MIESZKANIOWEGO NA PODSTAWIE WARTOŚCI MIERNIKA SYNTETYCZNEGO

Ran- ga	Kraje	Wartość miernika syntetycz- nego	Klasa poziomu ubóstwa mieszka- niowego	Ran- ga	Kraje	Wartość miernika syntetycz- nego	Klasa poziomu ubóstwa mieszka- niowego
2005				2013			
1	Łotwa	1,000	I	1	Rumunia	0,655	II
2	Litwa	0,926		2	Łotwa	0,613	
3	Bułgaria	0,860		3	Bułgaria	0,594	III
4	Rumunia	0,805		4	Węgry	0,434	IV
5	P o l s k a	0,640	5	Litwa	0,414		
6	Estonia	0,627	II	6	Portugalia	0,384	V
7	Węgry	0,579		7	P o l s k a	0,338	
8	Portugalia	0,430	8	Słowenia	0,327		
9	Słowenia	0,396	9	Włochy	0,326		
10	Słowacja	0,351	10	Cypr	0,290		
11	Cypr	0,346	11	Estonia	0,290		
12	Czechy	0,345	12	Słowacja	0,279		
13	Włochy	0,344	13	Grecja	0,275		
14	Wielka Brytania	0,330	14	Dania	0,238		
15	Hiszpania	0,329	15	Francja	0,234		
16	Grecja	0,328	16	Belgia	0,233		
17	Belgia	0,318	17	Luksemburg	0,228		
18	Francja	0,239	18	Malta	0,216		
19	Austria	0,227	19	Austria	0,213		
20	Finlandia	0,211	20	Irlandia	0,211		
21	Malta	0,203	21	Hiszpania	0,207		
22	Luksemburg	0,190	22	Wielka Brytania	0,199	VI	
23	Holandia	0,186	23	Szwecja	0,189		
24	Niemcy	0,179	24	Czechy	0,165		
25	Irlandia	0,172	25	Niemcy	0,148		
26	Dania	0,168	26	Holandia	0,137		
27	Szwecja	0,122	27	Finlandia	0,131		

U w a g a. Za współrzędne obiektów modelowych przyjęto odpowiednio: jako wzorzec rozwoju — wartość maksymalną ze zbioru znormalizowanych wartości dla danej cechy, natomiast jako antywzorzec rozwoju — jej wartość minimalną z 2005 r.

Ź r ó d ł o: obliczenia własne na podstawie danych pochodzących z Eurostatu (2015b).

Przeprowadzone badania wykazały, że w 2005 r. występowała relatywnie duża polaryzacja ubóstwa mieszkaniowego w krajach UE. Łotwa, Litwa, Bułgaria i Rumunia, które utworzyły I klasę typologiczną, charakteryzowały się bardzo wysokim poziomem ubóstwa mieszkaniowego ludności (tabl. 2). W państwach tych wszystkie mierniki cząstkowe deprivacji mieszkaniowej osiągnęły wartości na najwyższym poziomie. Szczególnie niekorzystnie kształtowało się m.in. wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne, a także wskaźnik przeludnienia. Najniższy poziom ubóstwa mieszkaniowego ludności w 2005 r. obserwowano natomiast w państwach Europy Zachodniej i Północnej, tj. w: Luksemburgu, Holandii, Niemczech, Irlandii, Danii oraz Szwecji (klasa VI).

**DELIMITACJA PRZESTRZENNA POZIOMU UBÓSTWA MIESZKANIOWEGO
LUDNOŚCI W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ**

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych przedstawionych w tabl. 2.

Relatywnie niekorzystnie na tle państw zachodnich UE wypadła Polska, którą w 2005 r. zaliczono do klasy charakteryzującej się wysokim poziomem ubóstwa mieszkaniowego (0,640), a w 2013 r. do grupy cechującej się niskim poziomem deprivacji mieszkaniowej (0,338) (tabl. 2). Warto jednak zaznaczyć, że Polska stanowiła jedno z państw o najwyższym poziomie ubóstwa mieszkaniowego w tej klasie (pomimo że według wskaźnika *Human Development Index* jest od wielu lat zaliczana do państw o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego). Na fakt ten miał wpływ relatywnie wysoki odsetek ludności mieszkającej w mieszkaniach przeludnionych (blisko 45% w 2013 r.). Wynika to z faktu, że na mieszkańca w Polsce przypadła tylko jedna izba mieszkalna (w Europie gorszy wskaźnik odnotowano tylko w Rumunii). Należy podkreślić, że sytuacja ta nie poprawiła się znacznie od momentu wejścia Polski do UE (tabl. 1).

W 2013 r. w stosunku do 2005 r. zaobserwowano — w warunkach realizowanej polityki spójności — znaczne zmniejszenie skali ubóstwa mieszkaniowego, zwłaszcza w krajach, które w 2005 r. charakteryzowały się najwyższym jego poziomem. W rezultacie zmniejszył się dystans tych państw do pozostałych krajów UE w zakresie poziomu życia ludności. W wyniku tych zmian w 2013 r. w stosunku do 2005 r. zmniejszyła się polaryzacja państw UE w zakresie poziomu ubóstwa mieszkaniowego. W 2013 r. odpowiednio 16 i 6 państw (tj. 59,3% i 27,3%) zakwalifikowano do klas typologicznych charakteryzujących się niskim i bardzo niskim poziomem deprivacji mieszkaniowej ludności, natomiast 3 państwa (11,1%) — do klasy charakteryzującej się przeciętnym poziomem badanego zjawiska. Rumunia i Łotwa nadal jednak charakteryzowały się wysokim poziomem ubóstwa, w szczególności w relacji do państw Europy Zachodniej oraz państw skandynawskich.

Podsumowanie

Badaniu mającemu na celu identyfikację różnic w poziomie ubóstwa mieszkaniowego ludności poddano 27 państw należących do UE. Wyznaczenie wartości miernika syntetycznego metodą TOPSIS w ujęciu klasycznym pozwoliło na wyodrębnienie sześciu klas państw UE o odpowiednio: bardzo niskim, niskim, średnim niższym, średnim wyższym, wysokim oraz bardzo wysokim poziomie ubóstwa mieszkaniowego.

Przeprowadzone badania wykazały, że:

- w 2013 r. w państwach UE-27 najwyższy poziom ubóstwa mieszkaniowego obserwowano w Rumunii (0,655) oraz na Łotwie (0,613). W najmniejszym zaś stopniu deprivacja mieszkaniowa dotyczyła ludności Finlandii (0,131), Holandii (0,137) i Niemiec (0,148);
- w 2013 r. w porównaniu do 2005 r. nastąpiła relatywnie duża poprawa warunków mieszkaniowych w większości państw UE-27, o czym świadczy fakt,

że o ile w 2005 r. 4 państwa charakteryzowały się bardzo wysokim poziomem deprivacji mieszkaniowej, to w 2013 r. połowa z nich osiągnęła poziom wysoki, a druga połowa — przeciętny (przy uwzględnieniu wartości wzorców i antywzorców rozwoju z roku 2005);

— stosunkowo niekorzystnie na tle państw europejskich wypadła Polska, którą w 2005 r. zaliczono do klasy państw charakteryzujących się wysokim poziomem ubóstwa mieszkaniowego. W 2013 r. poziom biedy mieszkaniowej w Polsce oceniono jako niski, ale należy zaznaczyć, że Polska była jednym z państw o najwyższej wartości syntetycznego wskaźnika deprivacji mieszkaniowej w tej klasie. Na fakt ten miał wpływ relatywnie wysoki odsetek ludności mieszkającej w przeludnionych mieszkaniach (prawie 45% w 2013 r.).

Przeprowadzone badania stanowią asumpt do dalszych rozważań dotyczących zjawiska ubóstwa mieszkaniowego ludności we Wspólnocie, zwłaszcza w układzie regionalnym. Niezbędne jest zatem podjęcie badań dotyczących efektywności prowadzonej polityki spójności w zakresie niwelowania nie tylko ubóstwa ekonomicznego, ale także mieszkaniowego.

dr Agnieszka Kozera, dr Joanna Stanisławska, dr Romana Głowicka-Wołoszyn — *Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu*

LITERATURA

- Copeland, P., Daly, M. (2012). Varieties of poverty reduction: Inserting the poverty and social exclusion target into Europe 2020. *Journal of European Social Policy*, vol. 22, no. 3, s. 273—287.
- Dąbrowska, A., Janoś-Kresło, M., Słaby, T., Witek, J. (2013). *Niedobory konsumpcji w polskich gospodarstwach domowych*, Warszawa: SGGW.
- Eurostat (2015a). *EU-SILC (The EU-Statistic on Income and Living Conditions — SILC)*. Pobrano 20.07.2015 r.
- Eurostat (2015b). *Housing poverty (Database)*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics/pl. Pobrano 20.07.2015 r.
- Kozera, A., Kozera, C. (2011). Poziom życia ludności i jego zróżnicowanie w krajach Unii Europejskiej. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, vol. 22, no. 4, Poznań: Uniwersytet Przyrodniczy.
- Kozera, A., Kozera, C. (2014). Warunki mieszkaniowe ludności w krajach Unii Europejskiej. *Handel Wewnętrzny*, nr 1(348), Warszawa: Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur.
- Nowotnik, D., (2011). Migracje zagraniczne w krajach Unii Europejskiej w warunkach kryzysu gospodarczego. *Prace Komisji Geografii Przemysłu*, nr 18.
- Olech, P. (2009). *Wykluczenie mieszkaniowe — zarys głównych problemów mieszkaniowych w Polsce oraz rekomendacje dla całościowej polityki społecznej (ekspertyza)*, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich.
- Panek, T., Zwierzchowski, J. (2013). Porównawcza analiza sfery ubóstwa w krajach UE w ujęciu regionalnym. *Zeszyty Naukowe Instytutu Statystyki i Demografii SGH*, nr 35, Warszawa: SGH.
- Radziukiewicz, M. (2006). *Zasięg ubóstwa w Polsce*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

- Salamon, M., Muzioł-Węclawowicz, A. (red.) (2015). *Mieszkalnictwo w Polsce. Analiza wybranych obszarów polityki mieszkaniowej*, Warszawa: Habitat for Humanity Poland.
- Stanisławska, J., Kozera, A. (2014). Sytuacja mieszkaniowa ludności z marginesu socjalnego Poznania. W: Z. Galor, B. Goryńska-Bitner, S. Kalinowski (red.), *Życie na skraju — marginesy społeczne wielkiego miasta*, Bielefeld.
- Wysocki, F. (2010). *Metody taksonomiczne w rozpoznawaniu typów ekonomicznych rolnictwa i obszarów wiejskich*. Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.
- Zalega, T. (2013). Mieszkanie i warunki mieszkaniowe w wielkomiejskich gospodarstwach domowych w Polsce — ujęcie empiryczne. *Handel wewnętrzny*, nr 2 (343), s. 45—61.

Summary. *The main aim of this article is to identify and assess changes in housing poverty in the European Union (EU) in 2005 and 2013 in the context of cohesion policy. In the study of spatial differentiation of housing poverty, a synthetic measure was used. It was created with support of the TOPSIS standard method (Technique for Order Preference by Similarity to an Ideal Solution). The article is prepared on the basis of statistical data from the EU-SILC surveys. The study shows that in 2013 compared to 2005, there was a significant reduction in housing poverty, especially in the EU countries which in 2005 were characterized by the highest level of poverty. However, in Romania and Latvia, high level of poverty was still maintained, particularly in comparison with the countries of Western Europe.*

Keywords: housing poverty, EU countries, TOPSIS method.